

ЦРНОГОРКА.

ПРИЛОГ „ЦРНОГОРЦУ“ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И ПОУКУ.

БРОЈ 13.

ЦЕТИЊЕ 2. ОКТОБРА 1871.

ГОД. I.

НАБВРЦИ.

Него и Ђорда.

Тупо перо не може да пише,
Туна Ђорда не сјече више;
Оштри перо и оштримо Ђорду:
Срушићемо тирашју горду.—

Боље без невоље.

Ако игда узмогосмо
Стаћи боље без невоље;
Ево грло, — па нека же
Одма бритки нож закоље.—

Главаровање.

Нјесу сунца да за себе сјају,
Но да свјетлост звијездама дају;
Иа главари да се даве благом.
Но да народ опасују снагом.—

Мале силе.

Што упире више длака,
Лакше кола бржег превале;
Много могу да помогу
Оштру ствар и силе мале.—

Ј. Сузичић

ЦРНОГОРСКЕ ЈУНАКЕ.

IV. Јела Петашева.

Кад су се Турци иза крвавијех бојева од г. 1862. већ прилаikli блии к Црнојевина Рипјецп, и јуначки велики војвода Мирко, стао прикупљати свуколикну црногорску снагу, да непријатељима пресијече пут на Цетинье, измечеу осталих бјеше он позвао и сокола војводу Новицу Церовића, да к њему са својима брђанима похита.

Новица при кретању остави једно сто и педесет људи да чувају крајину од ненадне навале турке, и управу над њима повјери Живку Шибалију капетану, Дижитрију Церовићу и Ради Кисевићу перјаницима, и јунаку Мићу Глушчевићу.

И допста Турци увребази да су Брда без велике помоћи; па се жостарина Алајбеговић спреми, те с пет до шест хиљада љутијех крвојинника удари на Шаранце.

Мрки јунаци дочекију Турке и с њима се љуто побију. С почетка се једва педесет мошца за бој нареднијех затекло; но набрзо их се још једна пуца стотина прикупила, па сложен свиколница ударили на своје грдне крвопје.

Ту је била страшна праска и вардања, нико није никоме праштао, нико никога штедио.

Мићо Глушчевић сам један посјекао је у томе боју седамнајест турскијех глава, и витешски изгубио се за слободу своје домовине.

Сви горски соколови, потисну најзад оно огромно гомо турских турскијех врапа, којима грдно јутро освануло. У погону, што од омигтра пожа нашијех јунака остало, то је морало скакати у валовиту Тару, у којој гроб зинуо многог грста злотворину.

Тад Црногорци диван шићар учинили. Осим тога што су се до јиле воље пакоматили турскијех глава, запљенили много турско оружје, уграбили више турскијех барјака и пошеше Турцима хиљаду и петстотина добријех коња.

У овом крвавом покољу Петаш Никчев заглаво се био на жипа Турчина, да му живу главу посијече. Но Турчин изпод себе дочека Петаша на малу пушку, и па мјесту га убије.

Али Петаш није без замјене погинуо.

Јела, Петашева вјерна другарица, не оставила сажа свог Петаша, него с њим заједно пошла у онај крвави бој противу Турака.

Кад јој Петаш од турског зрна пао, ова се јунакиња не изгубила, него мушко срце стекла; те у исти мах, кад јој Петаш пао, к њему прискочила и малу му иза паса пушку уграбила, па нестог Петашева убицу с њом

устројила и с приом га земљом саставила, а потом му и главу с рамена одрубила.

Јела се још голијем ножем у руци отисла била у погон за Турцима, па је срећа послужила, те и другу турску главу уграбила и поскла.

Јуначна Јела обе је ове главе изијела пред војнички скуп, који се после овог боја

на Подиња држао, где су јој јунаци јунаштво признали и оцјенили.

Јела је и сада у животу, и о њој се пјева:

“Ја каква је да од Бога паће:

“Згоднија је од бијеле виле;

“Пушком бије као мунка глава.

“Ножем сјече ка' хајдук из горе.”

НЕСРЕЋНИЦА.

Приповијетка од Ивана Тургенева.

(Паставан.)

Рач ме доведе у моју собу. Дотле није ништа говорио, само се потпуно смијао. И тек пошто је добро затворио прозоре и хтео већ да излази рече: С богом! Шета што вам није пошло све за руком. За то не ваља писати писма. Ха, ха, ха! Јесам ли казао, да ћу вам се осветити? Ха, ха! За тијем забрави врата и оде. Ја сам одахнула. Бојала сам се, да ће ми везати руке, но није. И одмах опарам са моје хаљине свилени пера и пишем још писма. И опет га бацим на страну. Неке рекох, “ту вам радост неће учинити. А и зашто би! И како би сјела разговарати са мојом сватовом без знања Михаила? Не, занковци још нијесте игру добили! Он ће ме спасти из овога пакла — он, Михаило!..

Но у исти час се сјетих, да је и он затворен, као и ја — падох на постељу и плаках... једрах... И само та помисао, да Рач можда на вратима слуша и ликује, уздржа ми плач.

Јако сам узбуђена. Од јутрос пишем, а сада је већ вече. Но ако сад прекинем пошљиће нећу моћи узети перо у руке... За то напријед. Поједности не могу спомињати, јер се превазилази сваку моју.

Сјутра дан у затворенијем колима однесоше ме у једну селачку кућу. Ту ме опколише стражари и драху ме шест пеђела. Ни једног тренутка небијах сажа. Тек доцније дознадох, да је Рач одмах по доласку Михаилу већ и мене окружио шишунима, да је поткупно Михаилу доведе, који ми је писмо допринио. Чула сам и то, да је Михаило имао сјутра дан жесток сукоб са оцем. Отац га је проклео, а он се зајерио, да неће више никада прећи овице праг. И по томе отпутао је у Петроград. Али у јаму, коју је Рач ме

копао пао је сам. Семен му је одказао службу, но ипак му се је показао великодушан. Део му је средства да оде у Москву и тада тамо живи. Прије одласка доијела су ме у стари стан али и ту под стражом. Рач ме је сада још већма мрзео, због тога, што је изгубио овако лијепу службу. Не могу спомињати с каквијем начином и с каквијем ријечима ме је књио. На посљедку ми је претио, да ће свој губитак од мене наплатити, а и Михаило, да ће га запланити. Ја сам морала само ћутати и све подносити. Семена није нијесам никада видила. Одлазак сина његова јако га је потресао. Мени је одредио пензију тако, да је мој очух прима и мени исплаћује, догод се неухам, а у случају моје смрти, да припадне Рачу. Ту пензију примала сам све до овога часа, т. ј. примао је Рач мјесто Рача.

Паставан се у Москви. Споменом моје мајке закљичах се, да не би ни два дана, ни два часа више остала код мога оца, пошто смо већ дошла у варош... ја би побјегла не знајући куда... отишла би у полицију, пада би пред намјесника или пред сенатора, ријешила би се на сванга, само да оставим кућу, ја би све учинила — да ми није моја бивша собарица доијела једно писмо од Михаила. Ох, то писмо, колико сам га пута читала и пељунцима обасипала. Михаило ме преклињаше, да не клонем духом, да се надам и да вјерујем у његову љубав. Он ми се закљичахше да ће бити само мој, називах ме својом женом и обећавахше, да ће олакшати све сметње, црташе ми лијепу будућност, и мољаше ме само једно, да се стрпим и да чекам. Ах, шта не би учинила, шта не би претрпела, само да испуним вољу његову. То писмо бјеше ми светиња, бјеше ми узданица. Када ме очух нападне грдњама и пријетњама ја би увјек ставила руку на прса — ту сам носила Михаилу писмо — и тада се могох наемијати. И што је Рач био жешћи, суровији, ја сам била

све поселија. — Исте године ожени се Рач са Елеонором Карповном. Наскоро за тијем умре и Семен Матвајин, и у своје тестаменту моју пензију не само потврди, него још и повиси...

Прођоше три године... шест, па и седам. Вријеме лелаше. Ја сам била ранидошва. Као дијете често сам правила на каквоче поточићу засип од пијеска или блата и мучила сам се да задржим воду, но вода ипак проби. — и ја сам онда безбрижно гледала, како заустављена вода до пошљедње капи истиче...

Тако сам живила и ја. — — —

Овђе се прекида рукопис. Неколико листића су ископани а неколико врта што сигурно свршетак бјеше, бјеху превучени и не могаху се прочитати.

XVIII.

Које тај рукопис, а које посјета Сузани па узбудише ме тако јако да цијелу ноћ није сам могао заспати. Сјутра дан зором послао сам хитно Фустову писмо, у којем сам га преклињао, да се одмах врати, јер ће његов одлазак из Москве имати најжалосније пошљедице. Ја сам му потврдио и мој саставак са Сузаном и да ми је она оставила неки рукопис. Пошто сам писмо послао, остао сам вас дан код куће пренишљавати једнако о томе, шта се сада збива у кући Вацлава. Није сам се могао ријешити да тако одем. И највише је тетка била јако забринута. Она је чула, да ме је посјетила нека женска, па још онако доцне. И она је одмах себи претставила провалу пред којом ја тобиже стојим. Она непрестано уздицаше и говораше неке француске изреке, а у вече нашао сам на моме столу једну отворену књигу. Ње је био одјељак: „о штетном утицају страсти.“ Ту је књигу наравно по нологи моје тетке довијела нека старија собарица, једна врло сентиментална, романтична — али у годинама девојка, коју су сви називали „Амички“, јер је изгледала као нестипице. И сјутра дан био сам јако узбуђен очекујући Фустова или писмо његово. Мислио сам и то, да л' ће ми Сузана што јавити. Но Сузана је прије могла очекивати да њу посјетим. Но нијесам имао снаге да говорим с њом прије, него што Фустова видим. Понављао сам ријечи, које сам му писао. Оне изражавањаху доста хитност... И једва у вече дође Фустов.

XIX.

Дође у моју камару великијем, али не брзијем корацима. Бјеше блијед и на лицу му се огледаше умор од пута и израз радозна-

ности и незадовољства — осјећања, која су у њега ријетка. Изтрчах пред њега, загрлих га, захвалих му срдечно, што је дошао и изпричах му у кратко мој разговор са Сузаном и предадох му рукопис њезни. Он приђе прозору, оном истом, на којем је Сузана прије два дана сједила и задуби се у читање не протговори још ни ријечи. Ја сједох на другу страну и узедох књигу у руку и гледах преко ње Фустова. Испочетка читање мирно, само чупкаше своју браду, за тијем спусти руку доле и не мицаше се више. Очи му прелијетаху врсте и уста му се полако мицашу. Када је прочитао, прегледаше рукопис са свију страна, замисли се и поче опет читати и прочита га још један пут. Он онда усташе, рукопис турну у шнаг, пође к вратима и окет се врати и стаде на сред капаре.

— Шта си смислио? Запитах га и нечекајући шта ће да каже.

— Учинио сам јој веома неправдо, одговори Фустов потмукао. Моје понашање бјеше несмислено, неправично. Ја сам му вјеровао... опом Виктору.

— Шта? Виктору си вјеровао? А шта ти је он могао казати?

— Фустов стајаше до мене с прекрштенијем рукама. Стидио се — то сам видио.

— Ти се сјећаш — он помињање неку невазачу. Тај невазачу ријеч остаде ми у глави, онај сјећаше. Ја га нитих... и он...

— Шта рече?

— Рече — они старац — како се зове... Колтовској, дано је Сузани пензију, да је — јер — у кратко као награду.

— И ти си му могао вјеровати?

— Фустов обори главу.

— Јест, вјеровах му... На онда ми рече, да је он младаг... у кратко, мој поступак се не може оправдати.

— И ти оде, да би сваки одношај преклину?

— Јест, то бјеше најбољи начин — у том случају. — Јудо сам радио, јудо!

Обојница ћутасмо. Један другог прозираше да се стиди, но мене бјеше лакше на срцу, јер се нестиђах себе ради.

XX.

— Сада бих могао свега изложити тога Виктора, када не би признавао своју кривицу. Сада видим од куда та пијела сплетка. Када би се Сузана удала изгубили они пензију. Ниткови!

Ухватих га за руку.

— Александре, љубиш ли ти њу?
Фустов ми узме рђаво моје питање.

— Да боме да је љубим, јако је љубим.

— Она је племенито љевојче!

Фустов нестриљиво љупи ногом о под.

— Шта мислиш? Ја сам био готов, да је узмем, па и сада сам још, ја сам се већ одлучио и ако је старија од мене.

У тај мах учини ми се, као да на прозору сједи једна бјелида женска слика са обореном главом. Свијеће догорјеше, у соби наста жрак Језа ме прође. Погледах омет на прозор и — паравио — неђјеше никог, али ме обузе њеко чудно осјећање, туга, сажаљење и гроза у пети мах.

— Александре! рекох му са изненадним јем узбуђењем, ја те молим, преклињем, иди одмах Рачу, неоклијевај. Њеки унутрашњи глас говори ми, да ти још данас мораш говорити са Сузаном.

Фустов слеже с раменима.

— Шта ти паде на ум! Већ је прошло десет ура. Они већ сви спавају.

— Ипак, ако бога знаш — нека ме слутња обузима. Молим те, послушај ме. Иди одмах, узми кога.

— Јудорја! одговори Фустов хладно-крвно. Зашто би баш сада ишао? Отпилих у јутро рано, све ће се објаснити.

— Али помисли, Александре, ова ково-раше, да ће умријети, да је више нећеш видети... Да си је видио, како је изгледала. Та... помисли само то, колико је њу мукe морало стати да се приволи, да дође к мени...

— Она је вреле крви, одговори Фустов и чињаше се, да се је сасвијем умирио. Све су њевојке такве — у првом степену. Као што рекох, сјутра ћемо бити на чисто. Сад с богом. Ја сам јако уморан, сањљив.

И уздеде капу и пође.

— Обећај ми барем, да ћеш од ње прати ме док не дођи и све ми изпричати.

— Обећавам ти. С богом!

Легох и ја у постељу али јако немирно. Љутио сам се на мога пријатеља. Доцне сам заспао. У сну љутао сам са Сузаном по њекијем подземијем ходишћима и све дубље и дубље по њекијем скалама, а хтели смо да изиђемо на чистину, а више нас чуемо њеко јединогласно туговање.

XXI.

Једна рука ухвати ме за плећа и дрмаше ме. Отворих очи и угледах пред собом Фустова при слабом ноћном свијетлењу. Уплатих се када га спазих. Носирао је; бјеше бјелид, а очи му мутне. Неста онога веселог погледа. Иако сам једнога стрипа који је ушљед епилепсије полуноћу. Тако изгледаше ми Фустов. Склоњих као опарен.

— Шта се догодило? За бога, шта је с тобом?

Он ћутах.

— Шта је, Фустове? Говори! Сузана?... Фустов се мало трже.

— Она је... поче хладнијем гласом и омет ућута.

(Поставише се.)

Г Л А С Н И К.

(СТАТИСТИКА) У шаролкој штампарији у Паризу саставља се Званична статистика о Француским губитцима за тријезац задњег рата. Погинуло је свега 89.000 официра и војника, од којих мало је 26.000 код Форбах-а, Рајшмевен-а, Бирме-а, Грандот-а, и Сен-Приват-а, 10.000 остало је мртвих под Суваном. Шансијери и Англови сбороци изгубили су 22.000 војника; Бурбацијев корпус 7000; Фајдхерсов 3360, Гарибалдов 1600. Код опсаде Страсбурга, Бетфора, Фалсбурга и т. д. пазе су 2000 људи, а код опсаде Париза 17.000.

(ПРИРОДНИ ПОЈАВ) Вину из Варшаве да се у околишту Телмешовског у Литванији догодило изнадредни природни појав. У близини Вронског селца, на путу који води од Телмеша у Ковно, лежи једно мало језеро, дуго 8 врта а широко 5 врта. Ово је језеро на главу јад бојствених рибе, која се у њему наводи, лежући ко 1500 среб. рубаља годишње закупине. Првих дана прошлог јесена, при већу пеху и тину врежску, вода се у споменуту језеру у неким таласе подигла, измучујући га два јаким вав од сувог, којим се сва околина препунила. После три дана стало се језеру утишати, те свакојак његова површина бијаше прекривена самом мртвом рибом, међу којом бехе су тежине по 200 литара. Бојска се пак

да се не би смрдежох од рибе падух отровно, власт нареди свима селанима да сву ту рибу позове и да је засопију под велике слојеве мивага слама. После тога догађаја с дана на дан у језеру вода постде, а вода која је дотле била бистра као кристал и са свим слата, сад је потпуно мутна, а акуе и жирне мезли цивилијер сумпором задура, тако да се већ ниш не може: по свом прилика језеро ће оно си свия пресушати. Нијесу познати узроци овог необичног појаве; али се мисли да се она састоје у подземијем пражинама, над којима је она вода лежала, и које се састоје из крвнијех слојева похлемијих са суппористичјем материјама.

(ОБРТНОСТ.) У течају године 1870. подигнуло се у Европи 75 нових творина за припремање шећера; на гата излази њихов број на 1507, од којих се 483 изахоти у Француској, 310 у Њемачкој, 283 у Русији, 135 у Бельги, 42 у Пољској, 20 у Холанди, 4 у Швајцарској, 11 у Италији и 1 у Великој Британији.

(СЛУЧАЈ СМРТИ.) Умро је скоро у Атини Дижитрије Бочар (Бонарис), мјор од топанства, а сив славног грчког јунака Марка Бочара.